

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՌՈՒՍԵԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

„РБЧБ“ թերթը հաւատարի աղբիւրներից հաղորդում է, որ շնորհիւ միտրապօլիտ Անտօնիոսի «առաջադրութեան» ապագայ եկեղեցական համաժողովին կը մասնակցեն միմիայն եպիսկոպոսներ և ամուսնացած հոգևորականներից ոչ մինը մասնակից չի լինել: Կասկած չկայ, որ իրերի այդպիսի կացութեան ժամանակ եկեղեցական ժողովը ոչ միայն կենդանութիւն չի մտցնել եկեղեցու մէջ, այլ ընդհակառակն վերջնականապէս կը դարձնի բիրօկրատիայի դործիք և աւելի կը մեծացնի հօտի և հովիւները մէջ գոյութիւն ունեցող վիճը: Ինչ կարծիք, որ այդ վիճի մէջ կը կործանուի ոչ թէ հօտը, ոչ թէ ռուս ժողովուրդը, այլ Քրիստոսի այն վարձկաններն, որոնք ամեն կերպ աշխատում են միայն իրենց վերապահել «բարի հովուի» համբաւը: Նոյն Անտօնիոս միտրապօլիտը Պետերբուրգի բանաում բանտարկուածներէ հետ խօսելիս կարծիք յայտնեց յօգուտ մահուան պատժի պահպանութեան, որպէս Քրիստոսի վարդապետութեան և նրա պատգամներին չհակասող երևոյթի: Բայց կասկած չկայ, որ ոչ այդպիսի խօսակցութիւններ, ոչ էլ ապագայ եկեղեցական «սե» ժողովում ռուսական եկեղեցու բերաւոր քահանայիցի վրայ ուշադրութիւն չդարձնելը մեր Թէոփան Պրոկոպիչներին չի օգնել պահպանելու իրենց նշանակութիւնը բիրօկրատիական աշխարհում. վաճառողները դուրս կը քշուին տաճարից և Ռուսաւորտանում կրօնական կեանքը կը վերածնուի քաղաքական կեանքի նման:

Ներկայ եպիսկոպոսների կլասիքական խօսքերը, որոնցով հակառակ են հանդիսանում ընդհանուր ներման և պնդում են պահպանել մահուան պատիժը, Ա. Կրապօսակինին յիշեցրել են բարի բժիշկ Թէոդոր Գաազի խօսակցութիւնը Մոսկվայի միտրապօլիտ Ֆիլարեաի հետ: Բժիշկ Գաազը միտրապօլիտին սովոր-

բարբար ձանձրացնում էր ինչ որ անմեղ բանտարկեալներին համար միջնորդութիւններ անելով:

— Թէոդոր Պետրովիչ, ինչու էք այդքան աշխատում նրանց համար: հարցրեց միտրապօլիտը. — մի՞թէ կան անմեղ բանտարկեալներ: Երբ մարդս միանգամ բանտն է ընկել, կը նշանակի, նա մեղաւոր է. անմեղ մարդկանց բանտ չեն ձգում:

— Ձերդ բարձր Սրբազնութիւն, բացականչում է Գաազը, զարմանալով քրիստոնէական եկեղեցու սպասաւորի խօսքերի վրայ. — Դուք Քրիստոսի մասին մոռացել էք:

Միտրապօլիտը սթափուեց. նրա յիշողութեան մէջ վերարտադրուեցին Աւետարանի ծանօթ էջերը, որ նա կարդում էր ըստ սովորութեան, կորցնելով նրանց կենդանի միտքն ըմբռնելու ընդունակութիւնը և որոնք այժմս բարի բժիշկ Գաազի անկեղծ և ջերմ բացականչութեան շնորհիւ աւելի հասկանալի դարձան: Միտրապօլիտ Ֆիլարետը յիշեց, որ ինքը թանկագին շուրջառներ հաշնողը, մեծաւրին թագեր և պնակէներ կրողը, մետրապօլիտական շքեղ ապարանքներում ապրող ծառայում է նրան, որը գիշերուայ միջնում բռնուեց աշակերտի դաւաճանութեան շնորհիւ, դատուեց անարդար դատով, թուք կերաւ: Ծաղը ու ծանակի արժանացաւ, արիւնով ներկուեց: Միտրապօլիտը յիշեց, որ իւր կրծքին կրում է խաչելութիւնը նրա պատկերով, որը կանգնած էր Պիղատոսի առաջ այն ժամանակ, երբ քահանայապետներից և դպիրներից գրգռուած ամբոխը աղաղակում էր՝ արձակիր մեղ Բարաբբային, իսկ դորան ի խաչ, ի խաչ հան: Միտրապօլիտը յիշեց, որ ինքը երկրպագում է նրան, ով որ խաչուեց և սպանուեց անարդ մահով, որն իւր հողին աւանդեց խաչի վրայ՝ աղօթելով իւր թշնամիների համար: Եւ նա իւր կոյր քարասրտութիւնից զդացուած, զգալով իւր հոգեւոր ծանր անկումը, ինքն էլ Քրիստոսին դատի մատնող քահանայապետների նման բացականչեց. «Ի խաչ հան դդա»: Միտրապօլիտ Ֆիլարետը ախուր լռեց և ապա մեղմ ձայնով ասաց բժիշկ Գաազին.

— Ո՛չ, Թէոդոր Պետրովիչ, երբ ես շտապ արտառանցի խօսքերս, ոչ թէ ես մոռացայ Քրիստոսին, այլ Քրիստոսը մոռացաւ ինձ:

Որքան լաւ կը լինէր, եթէ միտրապօլիտ Անտօնիոսը յիշէր Ֆիլարետի խօսքերն ու պարզէր իրեն համար, թէ ո՞վ աւմն է մոռացել, միտրապօլիտը Քրիստոսին, թէ Քրիստոսը մետրապօլիտին:

„Наша жизнь“ թերթը հաղորդում է, որ շնորհիւ միտրապօլիտ Անտօնիոսի գործ դրած արտակարգ եռանդի և նախարարութեան փութութեան, ապագայ համառու պահան եկեղեցական ժողովի կազմն արդէն որոշուել է: Եկեղեցական համաժողովին քահանայք և աշխարհականները կը մասնակցեն սրպէս գիտակ անձինք, իսկ խնդիրներ լուծելու իրաւունքը վերապահւում է միայն եպիսկոպոսներին:

Հաւատացողի բաց դիմումը պաւլօսլա եկեղեցուն:

„Полярная звезда“ շաբաթաթերթի № 8-ում տպուած է հետեւեալ սրտաշարժ նամակը. —

— Ես չեմ կարող լռել: Բայց գնալ փողոց, հրապարակ, հաւատացող և սիրող մարդկանց մօտ — նշանակում է լսել նրանց մարդկային կարծիքը, բանալ սրտի ողջ կակիժը նրանց մարդկային սրտի առաջ, լսել նրանց մարդկային պատասխանը: Ինձ այդ չի հարկաւոր: Ես ծարաւի եմ եկեղեցու ձայնին. ես տանջուեցի նրա ձայնը չլսելուց: Եւ ես թոյլ ու միայնակ, իսկ մենք առանց եկեղեցու միշտ միայնակ ենք, բայց հաւատալով ու դաւանելով մի սուրբ քնդհանրական և առաքելական եկեղեցի, այժմս վճռում եմ կոչ կարգաւ նրա ձայնին:

Ես առաջուց գիտեմ, որ շատերին դիմումս ծիծաղալի կը թուայ: «Եկեղեցի չկայ», — կասեն նրանք: Շատերի համար էլ կոչս կը լինի կատարեալ ըմբոստութիւն. «Ո՞ր է նա, որ համարձակոււմ է գիմել եկեղեցուն», կասեն նրանք: Բայց առաջններին ես կը յիշեցնեմ Փրկչի խօսքերը. «Շինեցից զեկեղեցի իմ և զրուսք դժոխոց գնա մի յաղթահարեսցեն»: Ես հաւատում եմ, որ եկեղեցին գոյութիւն ունի, ես հաւատում եմ, որ նա գոյութիւն ունի թէև աչքի համար անտեսանելի է. ես հաւատում եմ, որ նեռի ոյժը չի յաղթել և չի յաղթիլ ներան. ես հաւատում եմ, որ կը գայ ժամը, երբ նա որպէս կին լուսազդեաց կը յայտնուի աշխարհին իւր ամբողջ փառքով, ամբողջ ոյժով և ամբողջ գեղեցկութեամբ:

Երկրորդներին կասեմ. «Եթէ դուք հաւատում էք Քրիստոսին և եկեղեցին ձեզ համար մեռած ձայն չէ, այլ նրա կենդանի մարմինը, եթէ դուք ոչ թէ խօսքով, այլ ձեր ամբողջ էութեամբ հասկացել էք, որ կեանքի էութիւնը կայանում է նրանում, որ Քրիստոս զգենունք և նրա մէջ մարմնացնենք աշխարհը, որ ձեր իւրաքանչիւր շնչառութիւնը կատարուի յա-

նուն նորա. — «Եւ եղիցի Աստուած ամենայն և յամենայն», այդ դէպքում դուք կը հասկանաք մի մարդու, որն այլ ևս չի ցանկանում քարշ տալ պայմանականութեան և զիջումների տորկական շղթաները, այլ ևս թագնուել անաստուածութեան դիմակի տակ չի ցանկանում, խոնարհութիւն կոչելով այդ, — և յանուն Յիսուսի, ի լուր ամբողջ եկեղեցու, ցանկանում է յայտնել իրեն տանջող մտքերը:

Գեղեմեմբերի մի շաբաթուայ ընթացքում Մոսկւան սառ-սալիի այնպիսի օրեր անցրեց, ինչպիսիք նա՝ դուցէ երբէք չի ունեցել իւր բազմադարեան գոյութեան ընթացքում: Երկինքը ըոցերից կարմրել էր. թնդանօթները որոտում էին. քաղաքը հրացանների սրաքոցից տնքում էր. ձիւնը ներկուել էր մարդ-կանց արիւնով. սոսկալի անդթութեամբ մարդիկ զնդակահա-րում էին իրար. սպանում էին մանուկներին, ծերերին և կա-նանց: Կատարւում էր մի մեծ մեղք: Եւ այդ մեծ մեղքի մէջ տարտախելին ոչ թէ այն էր, ինչ որ կատարւում էր, այլ այն, յանուն ինչ բանի որ կատարւում էր այդ բոլորը:

Ձինուորներից մինը՝ իրեն ուղղած պաղտտանքին՝ սթա-փուելու և մարդկանց չկոտորելու, պատասխանեց. «Եթէ իշ-խանութիւնը հրամայելու լինի, հարադատ հօրս էլ կըսպանեմ, — ես երդուել եմ»: Ահա այս խօսքերի մէջն է կատարուող դէպ-քերի ողջ սարսափը. յանուն Աստուծոյ տուած երդման հա-մար էր արին թափւում:

Քրիստոնէական խիղճս չի կարող հաշտուել այդ բանի հետ: Քրիստոսի անունով ելդուել հօրը սպանելու, եթէ միայն իշ-խանութիւնը կը հրամայի, դա աւելի ծանր է, քան թէ Քրիս-տոսից հրաժարուելը, քան իշեայ պսակն և խաչափայտի վրայ խաչելը: Այդպիսի սրբապղծութիւն, այդպիսի ծաղր Փրկչի դէմ նոյն իսկ Յուդան չէր կարող հնարել:

Ես եկեղեցուց խնդրում եմ բացատրել, իրկել ինձ այդ մզաւանջից, ցրուել կառկածներս և եթէ ես անարդար եմ, ապաշխարութեան հրաւիրել ինձ . . . Փիտեմ, թէ ինչ կասեն ինձ եկեղեցու պաշտօնական ներկայացուցիչները. «Ամենայն ոք, որ ընդ իշխանութեամբ է, ի հնաղանդութեան կացցէ, քանզի ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ»: Աստուած հրամայել է լսել իշխանութեան: Այո՛, հրամայել է: Բայց միթէ իրենք առաքեալները, երբ նրանց արդելեցին ուսուցանել յա-նուն Յիսուսի, չստացին այդ Աստուծուց եղած իշխանութեան. «Ինչ որ ճշմարիտ է Աստուծոյ առաջ, միթէ ձեզ աւելի պէտք է լսե՞ք քան Աստուծոյ»: Միթէ բոլոր առաքեալներն իշխա-

նութեանց չլսելու պատճառով չմեռան: Ուրեմն կը նշանակի, որ այդ հնազանդութիւնը որոշ չափ ու սահման ունի: Եւ միթէ այն չէ այդ սահմանը, որ Աստուծոյ պատգամներն աւելի բարձր դասենք, քան թէ մարդկային պահանջները և իշխանութեան պահանջները կատարենք այն չափով, ինչ չափով որ նրանք չեն հակասում Քրիստոսի պատգամներին: Որովհետեւ Քրիստոսին հակառակողը նեռ է: Եւ միթէ քրիստոնեայք նեռն աւելի պէտք է լսեն: Դա ստութիւն է: Դա հայհոյութիւն է ընդդէմ Սուրբ Հոգու և ես պնդում եմ. «Աստուած չի ընդունում չաբազործութիւն կատարելու պատրաստակամութեան համար տուած երդումը: Այդպիսի երդումն ընդունողներին եկեղեցին անմիջապէս պէտք է ազատի տուած երդումից և այդ ձևով սրբի այն ամբողջ արիւնը, որը թափուեց Քրիստոսի անունով սուրբ և կենդանարար խաչի վրայ:

Բայց այդ դեռ քիչ է:

Եկեղեցու պաշտօնական ներկայացուցիչներն ուսուցանում են, որ բռնութիւնը թոյլատրելի չէ, որ բռնութիւնը ինչ նպատակի համար և ում կողմից էլ կատարուելու լինի, յանցանք է: Քննադատելով աղատադրական շարժման արդար և անարդար կողմերը, նրանք խիստ կերպով դատապարտում են ծայրայեղ կուսակցութիւնների ընթացքը: Նրանք առում են. քրիստոնէութիւնը չի կարող օրհնել բռնութիւնը, նա մանաւանդ սպանութիւնը: Բայց եթէ այդ այդպէս է, եթէ քրիստոնէութիւնը չի կարող սպանութիւնն արդարաբնէլ ում կողմից էլ լինի այն, այդ դէպքում եկեղեցին պարտուոր է նոյնպիսի շիտակութեամբ և որոշ կերպով, ինչպէս որ յեղափոխականներին է դիմում, դիմել և յայտարարել, որ նոյնպիսի անաստուած գործ են կատարում և զինուորները՝ սպանելով աղատութեան համար մարտնչողներին:

Ինչո՞ւ արդեօք դէպի ծայրայեղ կուսակցութիւններն այդպիսի շիտակ և որոշ դիմումն է տեղի ունենում, իսկ իշխանութիւնն ի չարը գործադրողների դէմ այդպիսի դատապարտելի լռութիւն:

Զէ՞ որ ծայրայեղ կուսակցութիւններն իրենց եկեղեցու հետ չեն կապում: Եկեղեցու պահանջներն ու հրահանգները նրանց չեն հասնում: Միթէ եկեղեցին աւելի մեծ պարտաւորութիւններ չունի դէպի նրանց, ովքեր որ նրա հօտն են կազմում: Եկեղեցին ինչո՞ւ է դատապարտում իրենց աթէիստ համարողներին, իսկ երբ իրեն զաւակներն են նոյնն անում, ստրկաբար լռում է: Եթէ բարձր իշխանութիւնը, — զինուորները կատարում են

այնպիսի մի դործ, որն եկեղեցու համադմունքով քրիստոնեայք չպէտք է անեն, — միթէ նրա անմիջական պարտականութիւնը չէ ամենից առաջ նրանց դիմել, որովհետեւ նրանք իրենց ընդունում են եկեղեցու ծոցում: Մի ասէք, որ խռովարարներն են առաջին սկսողները և այդ պատճառով նրանք աւելի մեղաւոր են: Քրիստոսին բռնողներն առաջ զինուորներն էին և Պետրոսը ուրը մերկացրեց պաշտպանուելու համար, բայց Քրիստոսը հրամայեց նրան ուրը պատեանի մէջ դնել:

Եկեղեցին պարտաւոր է իշխանաբար և համարձակ բարձրացնել իւր ձայնը և իւր զաւակներին ապաշխարութեան հրաւիրել: Ես կարծում եմ, որ եկեղեցին պարտաւոր է անմիջապէս ապաշխարանք դնել գեներալ նահանգապետ Դուբասովի վրայ, որպէս հաւատացողի, որը կատարուող չարագործութեանց զլխաւոր ղեկավար եր եւ նրա հետ այն բոլոր մարդկանց վրայ, որոնք իրենց ֆրիսոնեայ են համարում, բայց արիւն եին քափում. իսկ եթէ նրանք կը մերժեն ապաշխարանքը, այդ դէպքում բանադրել և մերժել եկեղեցուց:

Բայց եկեղեցին, Քրիստոսի մարմինը, չի կարող միայն այդքանով սահմանափակուել: Մինի մեղքը բոլորի գթբաղդութիւնն է: Մէկին ապաշխարանքի ենթարկելով, միւսներին պէտք է ազօթբի կոչել, այդ պատճառով ամբողջ պրնսփուալ եկեղեցու համար պէտք է պահք սահմանել յանուն այն վշտի, որ պատճառեցին նրա զաւակներին մեծամեծ մեղքերը և եռանդաղին ազօթել, որ Աստուած ներումն շնորհի և մաքրի այդ մեղքերից:

Մեզ մօտ, որտեղ բոլորովին դոյութիւն չունի ծխական կեանքը, որտեղ կատարելապէս իրաւազուրի են աշխարհականները և ամենատրամադրիկ կերպով ոտի տակ են տրուած եկեղեցու ժողովական սկզբունքները, ես՝ մամուլին դիմելուց բացի ուրիշ ելք չեմ գտնում: Ես խնդրում եմ բոլորին, որոնք համակրում են առաջարկութեանո, արտատպել այն իրենց հրատարակութեանց մէջ: Բոզ իմ քրիստոնեայ եղբայրներս ու քոյրերս քննեն այն իրենց մէջ, և այն ժամանակ, ես թէև չգիտեմ ինչպէս, բայց կըստանամ այն, ինչի մասին որ խնդրում եմ: Ես հաւատում եմ, որ եթէ «Լիոյս» իսկապէս հասնի եկեղեցուն, իսկապէս հասնի հաւատացեալներին ժողովին, այդ դէպքում կը լսեմ եկեղեցու ձայնը:

— Համախրանքով դետեղելով հաւատացող Սինիցիու սոյն կողմ, ցաւօք սրտի պէտք է ասենք, որ պաշտօնական պաւօսլաւ եկեղեցին դեռ չի թօթալիել ըլլածիւրատիական շղթաները, դեռ մահուան պատիժն է քաջալերում ու արդարաց-

նում յանուն Յիսուսի և ընթանում բարձր իշխանութեան քմահաճոյքի համաձայն, որ պաշտօնական եկեղեցին դեռ ժողովրդին ձայնատէր չի համարում ու բանի տեղ չի դնում, իսկ ժողովուրդն էլ դեռ չի ըմբռնել իսկական եկեղեցու ոգին և իւր պարտքն ու իրաւունքը՝ իբրեւ այդ եկեղեցու անդամ:

Պետերբուրգից հեռագրով հաղորդում են, որ ռուսական եկեղեցական համաժողովի նախընթաց ընդհանուր ժողովում քննւում էր հոգեւոր զպրանոցների բարեփոխութեան խնդիրը: Երկար ընդդիմախօսութիւններից յետոյ, որին մասնակցում էին Արսէն Եպիսկոպոսը, Գարշակով և Ակոսակով սուսուցչապետները, մինչև հայացաւ պահպանել ընդհանուր տիպարի միջնակարգ զպրանոցներ, որոնք կռնենան ութը դասարան ընդհանուր կրթական դասընթացով և երկու հովուական դասարաններ՝ քահանայութեան պատրաստողների համար:

— Մեզ համար էլ պէտք է դաս լինի այս գեղեցիկ որոշումը և մենք էլ պէտք է որոշ բարեփոխութիւն մտցնենք մեր զպրանոցներում թէ՛ ոչ և առ հասարակ բոլոր սաներին միևնոյն նպատակի համար և նոյն ծրագրով կրթենք. կարծում ենք սա աւելի քան ժամանակակից և հետաքրքիր խնդիր է:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Мірѣ-Божіѣ ամսագրում կարդում ենք.

Անգլիական հոգեւորականութիւնը երբէք իւր ամբողջութեամբ պահպանողական չէ: Աբմատական «Reinolds Newspaper» շաբաթաթերթը հաղորդում է, որ անգլիական հոգեւորականութեան որոշ մասը շատ եռանդուն աջակցութիւն է ցոյց տուել վերջին ընտրութիւնների ժամանակ բանւորական կուսակցութեան: Նոյնը հաստատում է անգլիական հոգեւորականներից մինը, որը յիշեալ լրագրում գրում է հետևեալը. «Որպէս աղատամիտ և ընկերվարական, ես ուրախանում եմ ազատամիտ կառավարութեան դարձին և ընտրութիւնների ժամանակ բանւորական կուսակցութիւնների յաղթանակին: Մենք՝ սուրբ Մատթէոսի եկեղեցուն բոլոր պատկանողներն և հոգեւորականութեան այլ անձինք բոլոր ուժերով պաշտպանում էինք մեր շրջանի